

Петро Гаврилишин

ПРОФЕСОР БОГДАН ГАВРИЛИШИН: ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ УКРАЇНІ (З НАГОДИ 97-Ї РІЧНИЦІ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

Богдан Гаврилишин в однострої Пласту. 2000-ні рр.

Цьогоріч, 19 жовтня, виповнилося 97 років від дня народження всесвітньо відомого вченого, професора Богдана Дмитровича Гаврилишина. У статті ставимо за мету висвітлити ключові факти біографії видатного науковця Богдана Гаврилишина (19.10.1926–24.10.2016), що увійшов в історію як український, канадський, швейцарський економіст, громадський діяч, меценат, член Римського клубу, іноземний член НАН України, заслужений діяч науки і техніки України, почесний консул України у Швейцарії, громадянин Канади, голова законодавчого органу Пласту – Крайової пластової ради (2006–2008), засновник і президент Благодій-

ного фонду Богдана Гаврилишина [1, с. 88–89].

Богдан Гаврилишин, працюючи директором Міжнародного інституту менеджменту в Женеві, за родом своєї професійної діяльності відвідав значну кількість країн. Добре помітні контрасти між ними змусили його задуматися над тим, чому одні суспільства впевнено йдуть дорогою розвитку, а інші стоять на місці, показуючи неефективність. Продуковані ним ідеї і досі є актуальними з огляду на поточний стан України як держави, адже після завершення російсько-української війни знову постане питання вироблення оптимальної моделі українського суспільства та держави. Можливості, які тоді з'являться, потрібно буде максимально використати. Його життєвий досвід та непересічна біографія є мотиваційним прикладом для молоді.

Постать та інтелектуальні здобутки Богдана Дмитровича досліджували такі науковці: М. Голянич [6, с. 472–474], О. Геращенко [5, с. 116–120], його біографію описували Т. Гаврилишин і В. Гаврилишин [4, с. 208–214], В. Пуаєттон [11], зрештою він залишив свої спогади «Залишаюсь українцем», уперше надруковані 2011 року [3].

Народився Богдан Гаврилишин 19 жовтня 1926 року в с. Коропець (нині селище, донедавна Монастириський, тепер Чортківський р-н Тернопільської обл., тоді Буцацький повіт Тернопільського воєводства II Речі Посполитої). Коли він народився, Дмитру, його батькові, було 38 років, а матері Теодозії – 31. Вони на той момент уже мали трьох дітей: Михайла тринадцяти, Катерину десяти та Мирослава трьох років. Богдан був останньою, наймолодшою дитиною [11, с. 19].

1930 року батько, котрий провадив підприємницьку діяльність (вищував хміль на продаж до броварень ін.) купив близько 10 га землі між м. Бучач і с. Жизномир на хуторі Глибока Долина, де збудував дім, що зберігся донині. Це теж певною мірою пояснює нам зацікавлення згодом його сина Богдана економічними питаннями. Також зауважимо ще один

вплив батька, який створив культ навчання у своїй сім'ї. Перебуваючи у складі австрійської армії, він відвідував Чехословаччину, Австрію та Північну Італію. Зауваживши, що люди на цих землях живуть значно краще, Дмитро пояснював це вищим рівнем освіти, ніж той, що був у Східній Галичині. Саме тому вирішив, що має допомогти своїм дітям здобути максимально можливу та високу за рівнем освіту [3, с. 12].

Три роки навчався в початковій школі в с. Жизномир. Потім – у Буцацькій польськокомуні гмназії (у 1936/37 н. р. закінчив VII а клас у 1937/38 н. р. закінчив VIII а клас), яку після приходу більшовиків перетворили на звичайну середню школу. З вересня 1941 року навчався у відновленій у роки німецької окупації Чортківській гмназії ім. Маркіяна Шашкевича, а в 1943/44 н. р. – у Дрогобицькій гмназії.

У часи Другої світової війни 1944 року представники окупаційної адміністрації забрали його на примусову працю до Німеччини: «Нас зловили німці, й ми отримали щось на зразок “запрошення” до Німеччини, від якого було важко відмовитись. Потім був майже цілий рік важкої праці, жорсткої дисципліни, поганої їжі й жодного “світла в кінці тунелю” до травня 1945-го, коли війна закінчилась. Чи варто детально описувати ті останні дев'ять місяців “німецького раю”? Навряд. Там не було нічого, що я бажав би згадувати, до того ж я був молодий, тому намагався перетворювати навіть небезпечні й важкі життєві ситуації на просто неприємні пригоди, надіючись, що ці пригоди гарно закінчатся» [3, с. 31].

Від травня 1945 р. перебував у таборі для переміщених осіб, а 1947 року виїхав до Канади. Тут він працював лісорубом, організовував вечірні класи для українців, діяв у профспілках. 10 червня 1950 року в Торонто одружився з Леонідою Гайовською, яка народилася в Едмонтоні в сім'ї канадських українців. Познайомився з нею завдяки Пласту, членкинею якого вона теж була [3, с. 57–58; 64]. 1952 року здобув ступінь бакалавра, а 1954 року – магістра спеціальності «інженер-механік» в Університеті м. Торонто. У 1954–1960 рр. обіймав посади з дослідництва, інженерної справи, менеджменту в Канаді. З 1960 р. постійно мешкав у Швейцарії в м. Женева. 1976 р. здобув ступінь PhD з економіки в Женевському Університеті. 26 років Б. Д. Гаврилишин присвятив Міжнародному інституту менеджменту (МІМ-Женева). У ньому обіймав посади директора з навчання (1960–1968 рр.), директора Інституту (1968–1986 рр.), почесного науковця (1986–1989 рр.). У Женеві він викладав такі дисципліни, як економічний розвиток, керівництво міжнародними операціями, світове бізнесове середовище, управління державами тощо. Проводив семінари, головував на конференціях, читав лекції в університетах для груп фахівців та на міжнародних конференціях у більш ніж 70 державах.

Про свій вплив на Австралію Б. Гаврилишин писав: «Один із наших випускників був директором міжнародної компанії IBM в Австралії і очолював Австралійську асоціацію менеджменту. Він переконав членів асоціації запросити мене прочитати лекції та стати головою великої конференції для керівників із різних секторів австралійського суспільства. Коли я отримав запрошення і прочитав, що подія проходить у Будинку опери у Сіднеї, прийняв його без найменшого вагання» [3, с. 199]. Стосовно Аргентини він згадував: «Як тільки приїхав до Буенос-Айреса, я усвідомив, що завдяки своїй книзі став досить відомим в академічних та політичних колах. Саме через це сім моїх лекцій були відкритими для громадян, а три виголошені виключно для командування армії, авіації і морського флоту. Мета зрозуміла: Аргентина на той час була під управлінням військової хунти. То була диктатура з обмеженням політичних прав людей і в усіх аспектах зовсім неефективна. Незадоволення населення зростало. Деякі з генералів стали замислюватися – чи не передати їм владу цивільним, однак вони вагались, бо не хотіли бачити “демократичну анархію”. Завданням моїх лекцій було пояснити, що існує велика кількість систем управління,

включаючи й побудовані на коаліції декількох партій, як, до прикладу, швейцарська пряма демократія з узгодженим прийняттям рішень на всіх рівнях політичної та адміністративної структури. У моїх лекціях була закладена ідея, що передача влади цивільним не обов'язково закінчиться “демократичною анархією”. Запитання і дискусії після цих трьох лекцій мали делікатний характер. Речі мали стати зрозумілими, я їх не називав “поіменно”. Через кілька місяців після мого візиту військова хунта оголосила, що восени відбудуться дострокові вибори. У мене не було впевненості, що це були прямі причини і наслідки, пов'язані з моїми лекціями, але очевидно дві речі збіглися не випадково» [3, с. 205].

Учений також зробив свій внесок у формування науки менеджменту в Індії, навчаючи індусів як в Женеві в Центрі навчання менеджменту, так і даючи особисто лекції в цій країні. Ключовим було створення за його сприяння Міжнародного інституту менеджменту в Нью-Делі. Це був цікавий, інший досвід створення, аналогічної до швейцарської, освітньої установи за кордоном.

В Україні Богдан Гаврилишин почав працювати з 1988 р. на громадських засадах. Став радником кількох президентів України, трьох прем'єр-міністрів, голів Верховної Ради. У 1990 р. створив Міжнародний інститут менеджменту в Києві, що став першою бізнес-школою на теренах СРСР. Богдан Гаврилишин переконав Джорджа Сороса відкрити свій благодійний фонд саме в Україні, а не десь у Росії. Так фонд Джорджа Сороса «Відродження» фінансував декілька проєктів для Пласту [13, с. 366]. Першим головою наглядової ради Фонду став саме Богдан Гаврилишин. Міжнародний фонд «Відродження» (МФВ–Україна) було створено в Києві 1990 року із залученням представників різних українських організацій: Юрія Щербака з організації «Зелений світ», Павла Мовчана з «Просвіти», Бориса Олійника з «Фонду культури». Вони стали співзасновниками й членами ради директорів МФВ. До наглядової ради також приєдналися: Іван Дзюба, Дмитро Павличко, Володимир Василенко, Валерій Мещеряков, Володимир Савельєв, Сергій Конев, Ігор Юхновський та Валентин Симоненко [3, с. 218].

Варто відзначити, станом на 1990 р. в Україні не було жодної установи для об'єктивного аналізу та пропозицій щодо політики уряду та інших гілок влади. Потреба в такій аналітиці була очевидна. Також завдяки фінансовій підтримці Джорджа Сороса вчений створив Міжнародний центр перспективних досліджень (МЦПД), який діє і нині [3, с. 219–221]. Протягом 1996–1997 рр. Богдан Гаврилишин був директором Міжнародної академії довкілля в Женеві. Також він є відомим членом Пласту – Національної скаутської організації України. Вступив до нього в другій половині 1930-х рр.; від квітня 1946 р. належав до куреня Лісові Чорти. У 2006–2008 рр. – очільник Крайової пластової ради (КПР) – «законодавчого» органу Пласту. Пласт вагомо впливав на формування особистості Богдана Гаврилишина і, як показав час, згодом він натомість допомагав розвитку Пласту в уже набагато старшому віці. Так, очоливши КПР, він використовував свій набутий життєвий і професійний досвід, напрацьовані особисті контакти, створену ним навчальну інституцію МІМ-Київ задля поліпшення та розширення діяльності Пласту в Україні. Свідченням його системного підходу до організації роботи було заснування Фонду Розвитку Пласту, що дало можливість оплачувати зарплатню постійним працівникам та фінансувати низку дуже потрібних для скаутської організації проєктів, зокрема проведення таборів, організації поїздок за кордон, поліпшення матеріальної бази тощо. Як досвідчений управлінець він істотно допоміг трансформації Пласту з регіональної, переважно західноукраїнської організації, у набагато ширшу загальнонаціональну структуру [12, с. 241].

2010 року меценат створює Благодійний Фонд Богдана Гаврилишина, що розпочинався як Фонд Розвитку Пласту. Місією проголошувалася підготовка критичної маси

української молоді, яка б на власному досвіді вивчила, як функціонують найкращі держави Європи, та яка зможе утворити ту спільноту людей, яка трансформує Україну на краще. Наступного року після смерті вченого його дітьми та дружиною фонд було перезасновано і він одержав назву Фонд Родини Богдана Гаврилишина [8]. Оновлена інституція продовжила всі головні напрями роботи, зокрема і дві основні програми: «Молодь змінить Україну» та «Молодіжні делегати України до ООН». За час діяльності обох споріднених благодійних інституцій сформувалася Асоціація випускників програм фонду, що налічує 1543 особи. З 2021 р. діє амбасадорська програма, що об'єднала активних випускників для поширення цінностей та реалізації місії фонду. Також варто виділити «Проект #bh15» – проект з популяризації Декларації відповідальності людини, створеної Богданом Гаврилишином 2014 року. Уміщаючи 15 пунктів, вона покликана сформувати культуру персональної відповідальності в Україні та світі [10]. Вони стосуються дотримання законослухняності, чесності, дбайливого ставлення до довкілля та поваги до людини тощо. Богдан Гаврилишин переконував, що однією з головних передумов виконання Загальної декларації прав людини 1948 р., є усвідомлення та прийняття кожним членом суспільства індивідуальної відповідальності на всіх рівнях. Учений відобразив різні рівні відповідальності, що можуть стати дороговказами до більш демократичного, інклюзивного та ефективного суспільства з точки зору гуманістичних цінностей. 2021 року Верховна Рада України встановила День відповідальності людини, котрий відзначається щороку 19 жовтня з нагоди дня народження Богдана Гаврилишина. Головним фактором позитивних змін в економіці, політичній, соціальній і економічній сферах він називає «перехід до влади в усіх її гілках і на всіх рівнях нової справжньої еліти, яка була б професійнішою і патріотичною, готовою працювати для суспільства, а не тільки заради власних інтересів... Нова еліта потребуватиме мобілізуючого бачення майбутньої України» [2, с. 241].

Про формування такої реальної еліти з молодого покоління українців «зі здоровою системою цінностей» розмірковує науковець у своїй книзі «Залишаюся українцем», декларуючи мету свого «Благодійного фонду Богдана Гаврилишина». Учений також був членом ініціативної групи «Першого грудня» – об'єднання, створеного у 20-ту річницю референдуму за незалежність України відомими інтелектуалами та громадськими діячами. Так, 8 грудня 2012 року ініціативна група «Першого грудня» представила один з ключових своїх документів – «Українську хартію вільної людини». Документ було оприлюднено в Українському домі під час Національного круглого столу, присвяченого 21-й річниці референдуму за незалежність України. Під хартією свої підписи поставили В'ячеслав Брюховецький, Семен Глузман, Володимир Горбулін, кардинал Любомир Гузар, Іван Дзюба, Мирослав Маринович, Мирослав Попович, Євген Сверстюк, Вадим Скуратівський, Ігор Юхновський та Богдан Гаврилишин [14].

Уранці 24 жовтня 2016 р. о 5-й год. Богдан Гаврилишин помер у своєму помешканні в Києві. Наразі на його честь названо вулиці в трьох українських містах – Києві, Львові і Чорткові. 17 жовтня 2019 р. відбулося офіційне відкриття кімнати-музею Богдана Гаврилишина в його рідному селищі Коропець (центр Коропецької ОТГ Чортківського р-ну). Окрім представників влади різних рівнів та громади, на відкриття приїхали студенти й викладачі Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Тернопільського національного економічного університету, Чортківської гімназії, пластуни з Івано-Франківська та Чорткова, давні друзі й співробітники Богдана Дмитровича [9].

Богдан Гаврилишин належить до найвідоміших представників українського народу, який не лише словами, а й своїми практичними кроками сприяв розвитку української держави та її народу. Опинившись за кордоном, він не відрікся від рідних коренів. Учений

відкинув ізоляцію чи тим паче асиміляцію, вибравши інтеграцію в чуже суспільство. Богдан Гаврилишин створив сім'ю з канадійською українкою та зберігав у ній національну ідентичність незалежно від місця проживання, незалежно від того була це Канада чи Швейцарія. Був одним з небагатьох представників еміграції, які повернулися в Україну, щоб допомагати її розбудові. Заснував низку важливих інституцій, що працюють і до сьогодні. Найкращим підтвердженням непересічності його особи є той факт, що започатковані ним справи і далі продовжують жити. Продуковані вченим ідеї мають свій потенціал для України і на сьогодні.

Література

1. Віднянський С. В. Гаврилишин Богдан Дмитрович. Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. Вип. 5. Біографічна частина: А-М / Відп. ред. М. М. Варварцев. Київ: Інститут історії України НАН України, 2014. С. 88–89.
2. Гаврилишин Б. Д. До ефективних суспільств: Дороговкази в майбутнє: доп. Римському Клубові. Вид. 3-тє, допов. К.: Пульсари, 2009. 248 с.
3. Гаврилишин Б. Д. Залишаюсь українцем: спогади. К.: Пульсари, 2011. 288 с. 4. Гаврилишин Т. Ю., Гаврилишин В. П. Коропець. Історія і спогади. Тернопіль: Воля, 2004. 240 с.
5. Геращенко О. Л. Економіка ХХІ: країни, підприємства, людини. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків: Фоліо, 2019. 313 с.
6. Голянич М. Футурологія. Філософія майбуття: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2017. 540 с.
7. Міжнародний фонд «Відродження». URL: <http://oneu.edu.ua/pages/viddiliisluzhbi/miznarod/fondi/fondi-15/>.
8. Місія. URL: <https://bhfamily.org/>.
9. На Тернопіллі відкрили музей Богдана Гаврилишина. URL: <https://zbruc.eu/node/92902>.
10. Проєкти Фонду. URL: <https://bhfamily.org/proekty/>.
11. Пуаеттон В. Невтомний мандрівник Богдан Гаврилишин: біогр. / пер. з франц. І. Відлер. К.: Славутич-Дельфін, 2015. 144 с.
12. Сич О. Пласт – український скавтинг: нарис витоків, історії, сьогодення. – 2-ге вид., змінене, доповнене. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2012. 288 с.
13. Субтельний О. та ін. Пласт. Унікальна історія українського скаутського руху. Торонто: Пластове Видавництво Plast Publishing Inc., 2019. 440 с.
14. Українська хартія вільної людини. URL: <http://1-12.org.ua/ukrajinska-khartijavilnoji-liudyny>